

K R I T I K A

Matej Bogataj*Udarno in preudarno*

Milan Dekleva: GNEZDA IN KATEDRALELUD Literatura, Ljubljana 1997 (Zbirka Novi pristopi)

"Rdeča nit esejev je občutje 'presežnosti človeka', naš dokončni, groznosladki padec v brezno Vsega, kar nas presega," pravi v uvodu k zbirki štirinajstih esejev *Gnezda in katedrale* Milan Dekleva, pesnik in publicist, glasbenik, igralec ragbija in dramatik. Zbirka je sestavljena iz treh delov, vendar je to predvsem zato, ker so bili nekateri eseji že natisnjeni in so bili namenjeni različnim esejističnim podžanrom, na primer spremni besedi k izboru svetovnega klasika, premisleku oziroma interpretaciji pesmi domačega kolega ali uvodnikom, ki zahtevajo večjo aktualnost zapisanega, in podobno. Vendar se Dekleva ne glede na to, o čem piše, ukvarja pravzaprav z eno samo, epohalno temo; kam sta nas pripeljala modernost in napuh subjektivitete, pri tem pa arheo-loško išče rešitve v literarnih delih in izbranih obdobjih predmetafizičnega mišljenja. To seveda že pomeni, da eseji nikakor ne morejo biti literarnozgodovinski; razsežnost zgodovine se je v tem pisanju nekako izgubila, natančneje, zgostila, konci so se skladno z ukrivljenostjo časa – ali pa zaradi večnega vračanja enakega, ki pri Deklevu ni priklicevano slabšalno – zavihnili v začetke, ob Renéju Charu in nadrealizmu so referenca daoisti, moderna fizika in Hawking se spogledujeta s Heraklitom Mračnim in Cioranom, nadrealisti z Borgesom in Lewis Carroll s Kafkom, ritem Zajčevih pesmi se prepleta z improvizacijo jazzovskih

muzikantov. Zdi se, kot da Dekleva zasleduje Bretonovo misel, da je moč podobe, njena učinkovitost, toliko večja, kolikor je večja nepričakovanost dveh na istem mestu združenih ali priklicanih fenomenov ali objektov; vendar da ne bo pomote, v tem pisanju nikoli ne gre za nalaščno ali vsiljivo šokantnost, temveč bolj za divje in strastno, neakademske, a nikakor ne zaletavo prevetritev idej, za združevanje tistega, kar nosi isto prikrito sredico in ponuja rešitve v "ekscentričnem svetu". Ob tem pa je za to še en razlog; Hawking in Heraklit, Borges in Basho, Char in Celan, vsi si stojijo nasproti uravnoteženi, kot kompaktno združeni in sprijeti v paradoksu. Zdi se, da je Dekleva ne samo glede časovnosti (ta je velika podtema te zbirke esejev, čeprav je časovnost mišljena na več ravneh, kot minevanje, kot polnjenje proti praznini, kot prostor za izzvenevanje poezije ali glasbe) strasten ljubitelj paradoksa, ne kot delne resnice, temveč kot ene najnatančnejših artikulacij resničnosti. In zdi se, da ravno v skladu z naravnostjo k paradoksu in glede na dopuščanje le-tega izbira svoje sogovornike in stopa z njimi v dialog, ne oziraje se pri tem na morebitne časovne ali krajevne distance.

Temu ustrezen je tudi ekstatičen način pisanja, s katerim je zbirka prežeta; Dekleva že kar na eni prvih strani, ko govori o Rilkejevih *Devinskih elegijah* in *Sonetih na Orfeja* kot o gnezdih in katedralah, torej varnih domovanjih in zapletenih svetiščih, poudarja nenadzorovanost, to pa je pravzaprav drugo ime za intuitivnost te primerjave; premislek in zapisovanje teh esejev sta skoraj hkratna, hipna in skokovita, to vse omogoča nizanje očarljivih in osupljivih primerjav, ki se ne držijo ustaljenih, postopnih razkrivanj, ampak – pesniško – merijo čez in udarijo proti sredi, s tem pa drzno, z izrednim smislom za uporabo pomenljivih detajlov, ne da bi zdrsnili v drobnjakarstvo, obkrožajo materijo. In po drugi strani; kadar gre za spremne besede in predgovore k Deklevovim pesniškim kolegom, Pessou, Rilkeju, Charu – te obravnava iz perspektive, ki jih že vnaprej dela za svoje predhodnike in sodobnike obenem – se jim približuje še po enem, empiričnem in preverljivem, faktučnem tiru – biografski podatki, nikoli pozitivistično osamosvojeni, so ves čas v ozadju kot temelj, ob odločnem zamahu sta v teh esejih vedno tudi erudicija in globalno poznavanje fenomena. Očarljivost tega pisanja je ravno v tem lahkotnem, elegantnem, pa nikakor ne neobveznem menjavanju položajev, prehajanju od bralca in zapisovalca pesnika in kolega v bolj odmaknjeno in bralskemu

doživljaju drugotno pozicijo, ki zlahka od znotraj prenikne ven, v družbeno stvarnost, v epohalne dogodke, v globalno mišljenje tegale trenutka; pri tem se ne ogiba drzno in provokativno priklicevati izumrlih ali pa vsaj izrinjanih, zato pa toliko bolj heroičnih literarnih načinov ali žanrov.

In kako deluje ta um; že kar v uvodnem delu, pred razmisleki o pesniških kolegih in ob njih, imamo opravka s takšnim vrtoglavim in esejistično učinkovitim toboganom, ki zapelje bralca v miselni svet *Gnezd in katedral*; vse se začne z ovco Dolly, ki so jo klonirali v času, ko so se zapisovali zadnje vrstice te zbirke esejev in uvod, potem preidemo prek razmisleka o identiteti, s katero so očitno zagate, na pesništvo kot tisto dejavnost, ki je že zdavnaj to faustovsko skušnjavo ne le napovedala, temveč že tudi – pri Charu, Zajcu, Pessou – našla odgovore in rešitve, nakazala linije bega, markirala vsaj začetke stezic (naprej?).

Še en postopek lahko opazimo v Deklevovem pisanju – intuitivno in znanstveno nista ločeni, temveč sta sprijeti in nerazdeljivi; Dekleva se, da bi označeval stanje sodobne subjektivitete, ne da bi se pri tem skliceval na katero izmed uveljavljenih – na primer postheideggrovsko "šibkomislečo" ali lacanovsko – matric, naslanja na svojo pesniško prakso; pesniška ji seveda lahko rečemo samo tedaj, če se ves čas zavedamo, da gre za mišljenje in pesništvo, ki sta kar se le da tesno združeni, za takšen postmetafizičen razmislek, ki si jemlje pesniško formo in mehko priziva svoj predmet, ne pa trdo grabi. Tokrat, v esejih, ki so konec koncev ne samo dialog s kolegi in (hkrati) klasiki, pa srečamo psamezna poimenovanja iz Deklevove poezije kot "pojme", vendar ne kot definicije, temveč kot evokacije, ki so v nasprotju s pesniško rabo tokrat pojasnjeni širše; tako se zdi, da se ob bralski, zasenčeni in nekako potisnjeni v ozadje, izrisuje še ena Deklevova pozicija, da se s prekrivanjem z drugo in drugačno, nikoli pa ne tujo poetiko, izrisuje tudi njegova lastna. "Preseženost človeka" in še podobne temeljne Deklevove preokupacije so tokrat dobile obširnejšo, ne natančnejšo, vsekakor pa v drug žanr prevedeno in s tem iz drugega kota ubesedeno razlago.

Ob vseh teh strategijah, s katerimi se avtor približuje predmetu, ob vsej imenitni in ožarjeni jezikovni uporabi pa je v tej zbirki nekaj mest, kjer podvomi o možnosti prevajanja enega žanra – pesmi, proze, v esej – brez preostanka. Še več; v nekaterih esejih, nekje bolj, drugje manj,

najdemo komentar, ki kaže vso skepso do pisanja, na primer stavke: "Ali je katero koli tolmačenje književnih del kaj drugega kot samovolja?" In zdi se, da Dekleva spregovarja iz molka, to pa tako, da tudi v esejistiki aktivira celostnost resnice, ki – spet paradoks – pomeni tudi privolitev v fragment. Ta samo pomeni, da se je, kolikor neuspešno je že videti, treba vedno znova odpravljati na pot, odpirati nove perspektive, obkrožati Neizrekljivo, da bi se bolj zavedali, da obstaja. *Gnezda in katedrale* so imeniten vodnik za popotnika, katapult za prebijanje open vsakdanjosti, imenitna in žmohtna esejistična zbirka.